

הדרך היחידה

עלון יומי ללומדי הדרך היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרך היומי פ"ת
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

דוא"ל: midrashiya@eagleintl.com

יום שישי כה' ניסן תשס"ז

מסכת חגיגה דף ו'

עיונים על הדרך

האם "טעמי המקרא" הם דאורייתא או דרבנן?

מבואר בגמ', שיש לדון איך לקרא את הפסוק "וישלח את נערי בני ישראל עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה", האם המילה "פרים" מתייחסת לשלמים ולעולות, או שיש פיסוק בין העולות שאותם הקריבו כבשים, ורק את השלמים הקריבו פרים. ונשארה הגמ' בספק, ולדעת מר זוטרא הנפק"מ בדבר, איך יקראו בטעמי המקרא. בגמ' בנדרים (לה): לגבי הדברים שמותר המורה הנאה מחבירו לעשות לו, אמרה המשנה, "ומלמדו מדרש הלכות ואגדות אבל לא ילמדנו מקרא" ביארה הגמ' (שם לו). שאין איסור ליטול שכר על תלמוד תורה ונדרש מהפסוק, "ואותי צוה ד' בעת ההיא ללמד אתכם" וכתוב "ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ד' אלקי". ודרשו חז"ל, מה הקב"ה לימד בחינם, אף אתה מלמד בחינם. וא"כ דברים שמלמדים בחינם, כלומר שלגבי המורה הנאה אינו מוגדר כהנאה ממון, מותר לו ללמד את המדיר, כיון שאין בכך הנאה. אולם אם מבואר שמקרא לא ילמדנו, כלומר שיש ע"כ נטילת ממון, ויש בכך הנאה ולכן איסור ללמדו. שאלה הגמ', על מה מדובר, הרי מבואר שאין ליטול שכר על הלימוד.

נחלקו בכך רב וריו"ח, דעת רב, שמדובר על שכר שימור, כלומר, היות ומקרא מלמדים ילדים קטנים, אמנם נכון שאסור ליטול כסף על עצם הלימוד, אולם מותר לקחת תשלום על שכר שמירתם. אולם לרבני יוחנן, מדובר בשכר פיסוק הטעמים, מבאר הר"ן, שמלמדין אותם טעמים דלאו מדאורייתא ניהו הלכך לא הוה בכלל חוקים ומשפטים. כלומר, דעת רבי יוחנן שטעמי המקרא אינם מהתורה, ולא מוגדר בכלל תלמוד תורה שע"ז נאמר שאסור ליטול שכר לימוד, ולכן יש איסור ללמד את המורה הנאה.

אומר הר"ן, מחלוקת רב ורבי יוחנן האם טעמי המקרא זה דרבנן או דאורייתא, שהרי מה יהיה ללמד בשכר, מקרא לגדול שאינו צריך שימור, לפי דעת רב, יהיה אסור כיון שלא צריך שימור, וע"ז לא יכול לקחת כסף. ולדעת רב, טעמי המקרא הם דאורייתא וא"כ אסור לו לקחת תשלום על הלימוד. ואילו לרבי יוחנן, ילמדו טעמי המקרא וע"ז מותר לקחת תשלום, שלא דאורייתא. ופוסק הר"ן, קיי"ל רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן. ומותר לקחת תשלום על טעמי המקרא. מבואר למסקנת דברי הר"ן, שנוקטים שטעמי המקרא לא מוגדרים כתורה. וע"ז שם בדברי הרא"ש ותוספות (שנדפסו בעד הגליון) שמבואר מלשונם שדין טעמי המקרא הוא מדרבנן.

בתשובה של רבי יחיאל מרח"ו לרא"ה האלשיך (שו"ת רביד הזהב סי' מד) כתב לו שיש להביא ראיה מהסוגיא אצלנו, שאמרה נפק"מ לגבי פיסוק הטעמים ונשארו בתיקו, ואם תאמר שטעמי המקרא דאורייתא ניהו, מאי בעי רב חסדא, ומאי תיקו. הלא כל רז לא אנסי להו וכל סתום לא עממוס, אלא ש"מ שהם לא דאורייתא.

האם זה מוגדר כפסוק שאין לו הכרע?

בגמ' ביומא (נב): למדנו, איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה אין להן הכרע, "שאת" "משוקדים" "מחר" "ארור" "וקם". ומקשים תוס' (אצלנו, ד"ה לפסוק) מדוע הפסוק שנזכר לפנינו, לא מוזכר שם בין הפסוקים שאין להם הכרע בטעמים. אומרים תוס', בכל הפסוקים בגמ' ביומא אין להם הכרע היות וכל הבנה סותרת את ההבנה השניה, אולם לפנינו אפשר שיתפרש פרים על שניהם. מבאר המהרש"א שבפסוקים המבוארים בגמ' ביומא, אין הכרע שאף אם יהיה חילוק בטעמים, לא נדע את הביאור היות והספק הוא במילה עצמה. ובפסוק לפנינו, פרים ודאי הקריבו, ואם נכריע בטעמים נדע אף אם הקריבו עולות מפרים או לא.

בעניין זה של הכרע בטעמים הארכנו בעיונים על הדרך (יומא נב). ועיי"ש, בריטב"א (שם) כתב שהספק הוא לרבני הש"ס. אנו התברר לנו הספק, ויש לנו הכרע ע"פ הטעמים וע"פ פסקאות הפסוקים. בענין זה הביא המגיה על הריטב"א (סוף הערה 188) בשם הרא"ש המובא בספר רצוף אהבה, שאין למקראות הכרע מתוך הכתב אולם משבא עזרה ואפסקינהו יש הכרע מתוך ההפסק. השואל שלח למרן הב"י (שו"ת אבקת רובל סי' ד) מדוע חז"ל אמרו שלפסוקים אין הכרע, הרי עזרה בא וחילק ועשה טעמי המקרא וכו'. עונה לו הב"י, בפסוק טעמי דעזרה יש כמה מחלוקות בין

סיכום הדרך

נושא היום: קטן בפטור ראייה. עולת ראייה ושלמי חגיגה ערכם. ומה הקריבו בני' במדבר.

קטן הפטור מן הראייה, זה מי שאינו יכול לעלות מירושלים להר הבית, על כתפי אביו או לאחוזו בידו, לפי מחלוקת ב"ש וב"ה. מעמיד אביו, עד ירושלים הגיע עם אמו, שבאה לירושלים כיון שחייבת בשמחה. להר הבית חייב בראייה, מדין חינוך, אם יכול לאחוז ביד אביו. למסקנת הגמ', חנה לא הביאה את שמואל לירושלים עד שמלאו ל 24 חודש, כיון שראתה שחולשה יתירה יש בו, ובעקבות שהוא לא יכל לעלות, אף היא נפטרה מחיוב שמחה.

דעת אביו, חיוב חינוך לקטן זה רק בדבר שגדול חייב בו מהתורה. ולכן קטן חגיר או סומא, שעתיד להתרפות, אין בו חיוב ראייה מצד חינוך, כיון שאף גדול בכה"ג פטור.

דעת ב"ש, קרבן "עולת ראייה", ערכו ב' מעות. משום שעולה כליל לר'. ואילו שלמי חגיגה, ערכם מעה אחת. ועוד שהתורה ריבתה בשבועות יותר קרבנות עולה מאשר שלמים. דעת ב"ה, ששלמי חגיגה ערכם ב' מעות, כיון שנהגו הקרבן עוד לפני מתן תורה. משא"כ עולת ראייה, ערכו מעה אחת. ועוד, הנשיאים שהביאו קרבנות בחנוכת המזבח, הביאו יותר שלמים מאשר עולות. ולא הסכימו עם הטעם של ב"ש, כיון שלמדו ששלמים יש בו גם אכילת גבוה וגם אכילת הדיוט, א"כ עדיף להרבות בו. ואין לומדים מקרבן עצרת, שהוא קרבן ציבור. לב"ש, אף עולות ראייה הקריבו במדבר. (ולב"ה, היה מדובר בעולת תמיד, ולא בראייה) ולא לומדים מנשיאים, כיון שאין הדבר נוהג לדורות.

דעת אביו, ב"ש, ר"א ור"י למדו, שעולות שהקריבו במדבר היו עולות ראייה. ב"ש, כמבואר במחלוקת ב"ש וב"ה לעיל. רבי ישמעאל אמר, שנאמר בסניני כללים שלא היו מובנים כל הצורך, ואח"כ ביאר להם דבר דבור על אופניו. וקרבן תמיד, התבאר להם רק לאחר הקמת המשכן, ובכ"ז מבואר שהקריבו קודם, בהכרח היו אלא עולות ראייה. (ועיי' תוס' רש"י ומהרש"א מדוע בעולת ראייה לא היה חסרים להם הדינים של הפשט וניתוח). למסקנת הגמ', אפשר להעמיד את רבי ישמעאל שלמד שהקריבו עולת תמיד ולא ראייה, ובתחילה הקריבו בלא הפשט בניתוח, שנצטוו בזה רק אחר בניית המשכן.

דעת רבי אלעזר, "עולת תמיד העשיה בהר סיני", נאמר בסניני ולא קרב עד אחר הקמת המשכן. ומה שהקריבו בסניני היה עולת ראייה.

ב"ה, ר"ע, ורבי יוסי הגלילי, למדו שהקריבו עולת תמיד. ב"ה, כמבואר לעיל במחלוקת ב"ש וב"ה. ר"ע, שחלק על ר"א, ולמד שמא שנצטוו בסניני על עולת תמיד, לא פסקו מלהקריב. (והקריבו רק בני לוי כפי שמוכיח ר"ע מפסוק בעמוס). רבי יוסי הגלילי אמר, ג' מצוות נצטוו ראייה, חגיגה, שמחה. ובכל אחת יש יחוד שאין בשאר. ראייה, כליל לר'. חגיגה, לפני הדיבור. שמחה, נוהג אף בנשים. מבואר, שרק חגיגה קודם הדיבור והעולה שהקריבו, הייתה עולת תמיד.

נשארת הגמ' בספק, לגבי הקרבנות שהקריבו בסניני, האם היו עולות כבשים. ושלמים פרים. או אף העולות היו פרים. ונפק"מ, למר זוטרא לפיכך הטעמים. ולרב אחא בריה דרבא, לנודר עולה כפי שהקריבו בני' במדבר, מה ביא כבש או פר.